

6

В.-17.

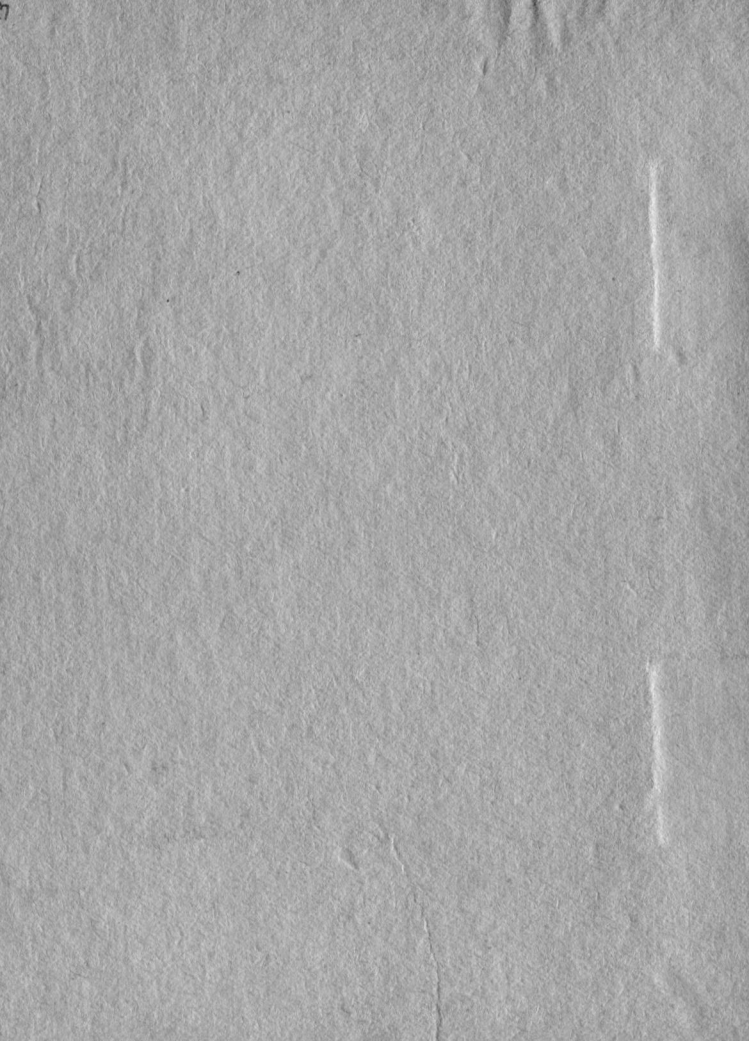
~~386~~

Выл-Паш

ПАРТИЗАН- ВАНӢӢ

Комі ыга лезан-ін
1 9 2 9

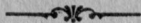
С/ком

Школаын велӧдчыяслы лыд-дантор.

Выл-Паш

Партизан-Ваңӧ

(ВІГТ)

КОМІ ҢІГА ЛЕЗАН-ІН

Сыктывдинкар—1929 во. ЕНА

Респ. историко-Краев. Музея

П. А. Шеболкин.—ВАНЯ ПАРТИЗАН.

Рассказ для детей и молодежи.

Типография Коми госиздата.

Гор. Устьысольск.

Облит № 18.

Тираж 3000.

I

-- Вај, вод-һин, вод, Івуш, онмыд-тај доктө-һин-жө,—шүис Ваһөлы мамыс да бара кутіс жбыргыны-печкыны.

— Өтік задача ем-на, колө решітны,— Ваһө кутіс зіла гіжны куртчалөм-пома карандаһөн.

— Сізімдас-віт да өкмысдас-сізім лөб— ео сізімдас-кык, һеламын-өтік да кыҗ кујім лөб—квајтымн һөл. Сізі!..—Ваһө, гіжігас век нырнас чушһитө да чушһитө: насмука морттө бостөма ывла-вылын котралігад.

Өшің-улын шы-һи-төв—ставыс лаһтөма. Сөмын вөлөн мунысјаслөн дод-шыыс җуж-һитлас да көзыдыс когыштас керка-сҗенө. Керка өшіңјассө көзыдыс міча сержасөн рі-сујтөма, быҗтө нарөһнө кіөн кодкө вөчөма. Пызан-вылын јөктөмөн ломтысө сҗеклөтөм, ічөтік җузган. Керкаын чөв-сөмын Ваһөлөн чушјөдлөмыс, мамлөн печкөм-шыыс, бағыслөн пөлатын ныргорөн уҗөмыс і кылө. Нөшта кор-сүрө сҗенас пучеј-гаг тачкөдчыштас да чіпанјас уҗан-інғыс садмыласны, кыш-кыш-мунласны.

Ваңо́лы дасөткөд арөс. Кожмөд төв-һин велөдчө школаын. Зев зила велөдчө — унжык-сө һига-динын пукалө. Школаые локтөм-бө-рын сојыштас да ветлас іславны, ворсны, рытнас лыд-дыеө да гижө. Ваңө зев еуе де-тина: велөдчытөзыс-на вөлі шыпасјассө тө-дө — батыс велөдлөма-да. Ваңөлөн-еккө туша-ыс ічөт-да, сөмын јон сјјө, бытө мусаһ те-чөма — пургыль-код. Ас-код челад-сө быдөнөс вермө. Ворсигјасын сылые-і быдөн кывзөны. Ваңө чужөм рожа-вылас абу зев мича, сөмын еөд, кудрија јургеыс да мича лөз еінјасыс сјјөс мичмөдөны. Горһитө челад-јас-пыщкын бытө ыжыд морт — кывјассө пукталө шоча да лабутнеја, оз-бара весшөрө болгы мукөд-моз. Ваңө быдмис дуриг-тырјі да ворсиг-тырјі. Кор каһсө зев ічөтөк ворсан дад-дө дод-далөма, кор жоһ лечкөн кыјө, кор ісла-лө, — челад-лөн уна быдеа-еикас ворсантор-јыд ем. Лоө вөлі-і горт-гөгөрса ужын отсав-ны: пес пыртны, вөв јуктавы да мукөдтор.

Задача ештөм-бөрын, Ваңө четчис пы-зан-сајыс, һошмагис да пөлатө батыс-динө кајис водны.

— Мамө, менө аскі воҗдык чуксав, колө һөшта лыд-дыеыштны школаө мунтөз, — Ва-

һө шебрагеіс һебыдк гһна ыжку-пасһн. Регыд унмыс лчккис: еіңјасыс ағныс пондисны тупкығны—сегга унмовгеіс чһскыда, ез-һн кывлы мамыслыг водһмсһ...

Ывлаын һғік бһ-һн оз тыдав—гөгһр уҙһны. Чарла-код тһлыг тыдовтчис мувежтасын, кутис кыпһдчыны вывлаһ. Һебыдкка, улјов кигһм-моз, сіјһ кутис сетны му-вылһ југыдсһ. Лым-чірјас пондисны мича бисерһн ворсны тһлыг-југһреһн.

II

Кутис југдыны. Һедыр-мығи мувежтасыг мытчыгеіс тһвеа кһзыд шонди, малыштіс аслаг југһрһн Вһрдһр-еіктса вичколыг јывсһ да бһр сажһдчис кымһрјас-улһ. Ловзыны мһдис еікт. Нывбабајас заводитчисны һокыны—идрасны, ведрајасһн клһнһдчыны, јукмһсјасыг ва пыртлыны. Мужікјас паса-дукһсаһе јуктасһны, дод-дасһны турун-песла мунны.

Челадјас чужһмнысһ кепыга кһнас тупкһмаһе кһзыдысла, котһртһны школаһ.

Школаһ унаһн-һн воалисны, дурһны, ворсһны велһдыг локтһз. Классјасын кһзыд, став велһдчыгыс паскһмһн олһны—оз лыетны пһртчығнысһ. Пессһ-ескһ совдһеныг вај-

лөны һеунаһн-да, сөмын керкаыс оз-і шо-
навлы—став кер-костөд ыргө.

— О, Васка-Мішө Ваһө локтө! —горө-
дісны челад, Ваһө школаө воөм-бөрын.

Ваһө пуктіс һига-нопсө партаө да өтлаасіс
мукөд челадыс-дінө.

Сесса һуөдіс ассыс јортсө, Міө-Васөөс,
пелөсө да мыјкө кутісны вашкөдчыны. Не-
дыр-мыгө Ваһө локтіс челад-дінө, кіјассө
коскас пукталіс, һырнас чорыда-код чуш-
көптіс морөссө лептыштөмөн, ыжыд морт-
моз, горөдіс:

— Төданныд, мыј?!.. Вајө јуксамој ста-
вөн кык-пелө: өтөк чукөрыс мед лоөны јежыд-
јас, мөдыс—гөрдјас. Міјан батө шуө гөрд-
јасыд-пө гөлјас-дор сулалөны, а јежыдјасыд
озырјас-дор. Ме гөрдавны көсја! Коди ме-дор?

Челадјас унжыкыс кејісны Ваһөлаһ,
дөрт, гөл челаджык. Буржыка олыс креста-
налөн піјаныс да дөкөн-пі, кутісны вашкөд-
чыны ас-костаныс. Кызкө ачыс і артміс төр-
јөдчөмыс: Ваһөладорө кејісны гөлјас, дөк-
өн-піладорө—озыржыкјас. Челадлы окота-
һн вөлі һеуна тілскөдчыштны.

— Те-һө збыль гөрдавны көсјаһ,—ве-
кыштчөмөн јуаліс дөкөн-пі Ваһөлыс.

— Мі лоам гөрҗас, кутам нөйтны тija-
нөс — жеждҗасөс.

— Вај, бөгтлөј гөлҗасөс, — друг горөдіс
җакөн-пі да лебач-моз уекөдчис Ваңө-вылө.
Ваңө кок-улас сылы шыбытчис, мөдыд сы-
вомөн сөмын тувгысис етенөзгыс. Секі-і мө-
дөдчисны пачесајтчыны. Бус-пырсаыс нинөм
ез кут тыдавны. Коди кодөс вермө сijөс-і
летө. Выјөз ныв-посні щөщ јуксисны — ас-
костаныс піңагыны кутисны. Јона-на колөкө-
ескө когагисны-да, Ваңө-вөсна когыс лаңтис:
сijө җакөн-пікөд вөлі кучкасө, нырад сылы
Ваңөлөн кулакыс вескалі, мөдыдлөн вір ку-
тис петны, дај, бөрдзис. Сы-бөрын чөвмисны
челады.

Воис велөдыс, Марја Ивановна. Сijө вө-
лі пөрыс-код-нын. Секі бур велөдысҗасыд оз
вөлі сузчыны-да, быт лоі сijөс візны. Ғерт-
ескө оз вөлі важ-ногөн велөд, сөмын пөліті-
ка-јылыс нинөм оз төд. Велөдө роі кыв да
арифметика. Сөветҗас-јылыс-ні, војна-јылыс-
ны, нинөм оз куж віставны челады. Сізсө
Марја Ивановна вөлі рам велөдыс.

— Вај, пукгалөј, сорнҗыштам неуна, —
шуис Марја Ивановна да важ-код ној чыш-
јанөн јонжыка гартыштчис. — Талун урокыд

міян оз ло, ог вöчöј. Талунсаң көсјам тіян-
нөс лезавны шöјтчыштны. Рөштвосаң өкмы-
сөд лунö бөр локны. Öтiк-кө: öнi вывтi көз-
ыд велөдчынытö, мөд-кө: тіянлы, да-і меным,
колö һеуна шöјтчыштны. Ме талун та-јылыг
совдөпын сорһитi. Сесеа позö гортаныд ко-
төртны.

Быдөнлы вөлі-һин окота шöјтчыштны
төв-жын велөдчөм-бөрын, сы-вөсна челады
лезалөмыд зев һимкод лоi.

III

Гөн-код һебыдык, пушјалан лым вол-
салö тујсö жежыд пызан-дөраөн. Васка-Мiшö
асывнас, завтрекајтөм-бөрын, пасталис важ
шыһель, пунктiс јурас жежыд көч-ку шапка да
чотiг-тырјi мунiс совдөпö. Сiјö шыһельнад
дакөч-ку шапканад лым-пыреаыс оз-i тыдав,
сөмын рудөбыс төдчыштö. Мiшö воiс совдө-
пö да пырiс комiсар-дiнö. Комiсар Јагов вö-
ли зев төлка морт. Сiјö Пiтiрын-на гiжеöма
комунистас, щöщ сенi косаөма октабрскеј
револутсiја-дырјi большевикјас-дор. Сiјö-жö
комунист-јачејкаын öнi секретаралö.

Ваһөлөн баһыс, Васка-Мiшö, вөлі шөр-
нема морт. Сiјö ветлис сар-дыреа бөрја вој-

на-вылө да зев чорыда раһитчыліс: веекыд зад-пырыс пулаыс мунөма, лысө быдөн жу гөдөма—өһи чотиг-тырји ветлө. Сижө воис вој-на-вылыс сөмын 1918 воын, гожөмнас (воһн-жынјөн-сајын)—зоһ во кујлөма болһичаын (лазаретын) раһитчөм-бөрас.

Васка-Мишө да мукөд локтөм салдатјас Вөрдор-еіктө оргаһизујтисны совдеп, комбед да комуһист-јачејка. Мишөөс бөрјисны ком-бедө јуралысө. Сижөс озыржык крегтана јо-на кутисны видны комуһисталөмөыд, сөмын сижө ез наыс повзы—сөлөмөыс бөгтис уж-авны.

— Мишө, мијан-өд делаяд лок көсјө ло-ны, ог төд мыј кутам керны?—Мишөкөд сдо-ровајтчөм-пыдди, шуис Јагов.

— Төда...—воча вијис Мишө, сеега сод-тис:—Мыјкө-өд керны-жө лоас.

Пырис совдепын јуралыс Попов-јорт—зев ыжыд сөд тошка мужик. Јагов војө ку-тис нуөдны:

— Шуөны Жыган-еіктынөс-һин-пө је-жыдјасыд. Тагаһ сөмын квајтымын верст. Гөрдјаслөн-пө зев еща выныс да быт-пө на-лы лөб пышјыны,—Јагов јуалөмөн вијөдліс Попов-вылө.

Попов малыштіс ассые ыжыд тошсö да шочыңика шуалöмөн кутіс віставны:

— Жыган-сікт-гөгöрса крестана унжыкыс бура олöны. Наяö гөрдјас-дор сувтöм-пыд-ді, јежыдјаслы отсавны кутасны. Татчöс сіктјасын мјан унжыкыс гөл војтыр. Талун колö чукöртны комуңістјаслые собранье, сені сорңитны партизан-отрад організујтöм-јылые. Мыј ті, та-куза шуад, јортјас?—сөветын јуралые тошсö малыштіс-бара да кыкнаныс-вылö віçöдліс.

— Жежыдјасыд-кө татчö воасны, мјанлы лөө відлыны Ежвалые еунсö... Ме-ногөн...

— Те ногөн колö пышјыны?—торкіс Мішöс Жагов.

— Мыјла пышјыны. Ме Попов-јорт-доржө сорңита: колö öтувтчыны отрадö,—воча візіс Мішö.—Сöмын-вот, мјан öружјöыд еща, код-öтїклы-нө тырмас...

— Сы-вöсна те ен тöждыс. Дела-выладкө воам, сіјö еурас. Менам ставыс-ңін лыд-вылö бөстöма: чукöрмө дасöтїк віңтовка да сізім-кымын револьвер. Сесса кодлы-öд оз тырмы, позас кыҗсан пішцалјас бөстны, немас öружјö,—Жагов шпыңмуныштіс да чет-

чіс пызан-сајыг. — Сің-кө кыкнавыд шуад ор-
гаңизујтны отрадсө?

— Кыкнаным! — воча візісны Попов да
Мішө.

Друг воеіс вежөс өзөс да пыріс вің-
товкаа, револьвера да шашкаа гөрдармејеч.
Сыкөд щөщ Васка-Мішөлөн шыс — Ваңө.
Ставныс віқөдлісны мөда-мөдныс-вылө пов-
зыштөмөн-код.

— Көді лоө тани. тіјан-пыщкыс комісар-
ыс? — јуалис пырыгыд да ставныс-вылө віқөдліс.

— Ме! мыјнө лоі? — јуалис Јагов да терыба
кутіс уссө чуң-гөгөрыс гартны.

— Жежыдјас тасаң квајтымын верст-сај-
ынөс. Веңе-сіктыс міјанөс вөтлісны. Гөрдјас
өні сулалөны Жіјан-сіктынөс, нөжјөнік бө-
ріңтчам, — віставны кутіс гөрдармејечыд.

— Тіјанлы, сің-кө, отсөг колө? — јуалис
Јагов.

— да, отсөг. Он-кө отсөгсө сетөј, міјан-
лы лоө содтөд вотөз пыр бөріңтчыны.

— Мі сөмын-на та-јылыс еорңітім. Та-
лун көсјам собраңне комунистјаслыс чукөрт-
лыны да сени еорңітыштны та-јылыс, — шу-
іс Јагов, сесга содтіс. — Те-нө подөн алы кы-
зі локтін та-ылаөзсө?

— Вөв-вылын, — шпыңмунөмөн шуис гөрдармејечыд—воzza војнас Жыган-сіктыг разведка-вылө ветлігөн жеждјаслыг пышјөді, јон вөв вескалөма, —сералөмөн помалис сіјө.

— Сөветсө тајө дөтінаыс індіс, —гөрд-армејеч петкөдіс Ваңө-вылө. Ваңөөс өзөс-дорыг һекөд ез-і каҗавлы еорһітігад.

— Но, Ваңө! —Тајө-өд менам пыс—шыа-еіс Васка-Мішө.

— Регыд-һін комуһіст-жө лоас, вескы-да војна і нуөдө тани озыржык челадјас-көд—ставныс еерөктісны Мішө вісталөм-вы-лө. Ваңө быдсөн гөрдөдіс һімкодысла да оһтыштіс керкаыг.

— Вај, төварыш, ветлам-да ме-ордын собраһһеөз еојыштам, кынөмыд-өд көнкө су-малө тенад, мыј-ыласаһ локтін, —Јагов нуө-діс вердны гөрдармејечөс гортас. Кутіс пем-дыны.

IV

— Батө, те-нө кытчө тазісө лөөдчан мунны?—аскі-асывнас јуалис Ваңө.

— Жеждјасөс һөјтны, піө. Најөс вөт-лам, дај, бөр локтам гортө, —воча візіс Ва-һөлөн батыс.

— Менө, батө, щөщ бост, ме щөщ вет-
ла...—кутіс вөзјыены Вањө.

Батыс серөктөмөн Вањөөс лап-лап ке-
ріс мышкас.

— Те ічөт-на, піө, жежыдјасыд тенө ві-
јасны. Олөј мамыккөд бура, ме регыд лок-
та,—Мішө шапкаасіс, револьверсө коскас өшө-
діс да күтіс прөщцајтчыны.

— Но, домө, ме сесе муна. Регод-өд
бөр локта, енө шөгөј,—сесе кыкнанысө
окаліс.

— Мішө, мыјла-нө-ескө муна. Коктөг-
ыд мыј кутан сені вөчны? Віјасны тенө...
Вај, ен-мун,—бөрдіг-тырјі күтіс шуавны гө-
тырыс.

— Ен пов, домө, вөтлам жежыдјастө-да-
өд, бөр гортө локтам. Гашкө оз віны. Но,
бура олөј,—Мішө петіс керкаыс да чотіг-
тырјі өдјөкөд мөдіс совдеплањ. Гөтырыс
бөрдан колі, Вањө щөщ котөртис батыс-
бөреа.

Совдепын чукөртчөмаөе морт комын-віт-
кымын-һін. Быдөн віњтовкааөе, револьвераөе
да кыҗсан пішцалаөе. Совдеп-бердын зев
уна дод-да-вөвјас, јамшцікјас: тајө гөрд-пар-
тізанјасыд вөлөн көсөјоны муны. Мішө да

комісар шугілісны ӧтлаын мунны, комісар
вӧлӧн. Һедыр лӧсӧдчӧм-мыҗті, најӧ пукса-
лісны додјасӧ—мӧдӧдчӧсны гӧрдјаслы отсав-
ны. Челадјас додјас-бӧреаыс җікт-помӧзіс
горзіг-тырјі вӧтчӧсны.

— Батӧ!.. Мунан да меным ічӧт піш-
щал вај!—батыслы горӧдіс Ваӧӧ.

— Ваја, ваја...—батыслӧн муртса-һын
кывліс гӧлӧсыс, сајалісны мылк-сајӧ.

Отрад мунӧм-бӧрын җіктын быдсӧн гаж-
тӧм лоі. Рытјасын ӧтік морт рытјыҗыҗе абу.
Весіг Һекӧн гудӧк-шы том јӧзлӧн оз кыв.

Мыјкӧ быдӧн вӧлі відчысӧны: ветлӧны
зумыштчӧмӧн, абу варовӧе, быҗтӧ мыјыскӧ
полӧны.

V

Челадӧс оз-на велӧдны. Најӧ лун-лун
котралӧны, ворсӧны, іслалӧны. „Јеҗыдјаслӧн“
да „гӧрдјаслӧн“ быдлун мунӧ коасаӧм. Ваӧӧ
ӧні җік-һын „нащальнік“-код лоі. Сіјӧ аслас
„салдатјасыслы“ щӧктіс вӧчавны пуыҗе піш-
щальјас. Аслыс вӧчіс пуыҗе пашка да револ-
вер. Најӧ быдлун кутісны туж-куҗаыс җыліг-
тырјі ветлыны. Сесеа каӧ-шор-дорӧ муна-
сны, лымјыҗе „окоп“ вӧчасны дај кутасны від-

чыны „жежджасөс“. „Жежджасыд“ щөщ сетчө локтасны, і мөдас бара кое, сөмын зык да шум өікт-пастаыд кылө. Унаөс секи дожддаласны: кодлөн ныреыс вір петөма, кодлөн плешас сур каяөма, кодлөн-мыј. Мукөд-дырјі-ыс гырејаслы лоө петавны најөс мездыны, ескө лунтыр пуркјыгасны.

Ваңөлые верміс-жө дакөн-шыд воздөссө школаын кучкөмеыс бостны. Өтчыд Ваңө вөлі өтнасөн Міғө-Вагө другыс-ордө мунө. Да-көн-шыд да сылөн јортјасыс кујімөн, адзасны Ваңөөс, үскөдчасны сы-вылө. дыр-ескө Ваңөыд возсагас накөд, сөмын выныд оз кут сузгыны кујимыдлы. Сіјөс лічкөмөн нөјтасны. Сы-шыд-д-і Ваңө век-на-ескө көсјө дакөн-піөс зүлскөдны-да, төлкыс һекор-на ез бостлы.

Бағыс мунан-лунө, Ваңө коріс асгыс Міғө-Вагө-јортсө да дыр најө Ваңө-ордын мыјкө вашкөдчысны. Рытја-вылас Ваңө чукөртіс „гөрдјасөс“ „пішщалјасөн“, кыскіс піщөггыс мамыслые гөрд чышјан да көрта-ліс куз бед-јылө. Сесеа став салдатсө сув-төдліс стројө, дај, мөдөдчысны најө ветлыны өікт-куза плагөн, сывны выль сыланкывјас, кодјасөс кывлөмаөе комунистјаслые да ве-

лөдөмөбө. „Jeжыдјаслы“ лоі завид, најө щөщ
петісны јежыд „плагөн“ да кутісны зыртчы-
ны гөрдјас-вылө. Бара налөн пансіс кое.
дыр тішлікајтчісны, сесеа друг дугдісны да
ыжјас-моз сув-сав кытчө-сурө котөртісны...

Вөр-тујөд скачөн пырісны сіктө вөлајас.
Најө бытө кысаңкө уеөмөн-уеісны, некод-
һинөм ез-і төдлы. Локтыејас вөлісны морт
комын-кымын. Најө медвоз уекөдчісны сов-
депө. Кык комуһістөс да гіжысө сетыс
пыр-і віјөмаөбө. Сесеа кутісны чукөртны став
креданасө совдеп-дінө, асныс-і быд керка-
өд ветлөны. Чаткылтчөм уска опітсер Скков
кіјас револьвер кутө, ветлөдлыны кутіс, јөз
локталөм-бөрын, на-возын.

— Сіз!.. Вај, вісталөј, көнөсө тіјан кому-
һістјасыд?—чорыд гөлөсөн шуіс Скков.—
Онө-кө вісталөј ставнытө татчө вољсалам!—
Сіјө өтік-вылө да мөд-вылө кутіс вірөдны.

Медвозсө некод һинөм ез шу: ставныс
тіравны кутісны повзөмысла. Jeжыдјасыдлөн
друг локтөмыс лоі-да, јөзыс быдөн чујмөма-
өбө, кывсө весіг оз кужны шунысө. Сесеа не-
дыр-мысөті озыржык војтыр пыр өтарө кутіс-
ны кежны гөлјас-дінгыд бөкөжык. ас-коста-
ныс чукөртчыны. Опітсер Скков адзіс сіјөс:

— Вај, вісталөј ті: кытчө најө сек-кост-ті удітісны пышјыны?

Сіктса озыр морт, Тіма-Гріша, петіс не-уна воґлаң да шапкасө пөртчөмөн копырт-чыліс опітсерлы.

— Бағушко, господін опітсер, мі зев радөе тіјан локтөм-вылө. Мі важөн-һін тіјанөс відчысам. Мі зев радө...

— Ме сіјөс тіјанлыс ог јуас! вај, ві-талөј, көнөс комуһістјасыд?—Зев чорыда равөстіс сіков да револьвернас лок-ногөн өв-тыштіс, јөзыс быдөн лажіңтчылісны повзө-мысла: чајтісны лыјны көсјө.

— Најө... најө муһісны гөрдјаслы отсав-ны, партизанавны гіжеісны,—бара шуіс сіјө мөртыд. Сіков друг чужмөмөн сувтіс: сіјө ез чајт сещөмтө—надејтчіс став комуһістјассө тајө сіктғыс віјавны, сіјө төдө вөлі: тани өд медеа-јон комуһіст-јачејкаыс. Сесеа бергөд-чіс салдатјаслаң да кутіс накөд вашкөдчы-ны. На-пыщкыс петісны вітөн, пукөісны вөв-выланыс да бөр вөр-тујөд зев өдјө скачітг-тырјі муһісны. Сіков бара өергөдчіс јөзлаң да јуаліс:

— Көдјас тани, тіјан-һыңкын, емөс боль-шевікјас-дор муһысјасы?

Библиотечка
Республиканского музея
Историко-Культурного музея

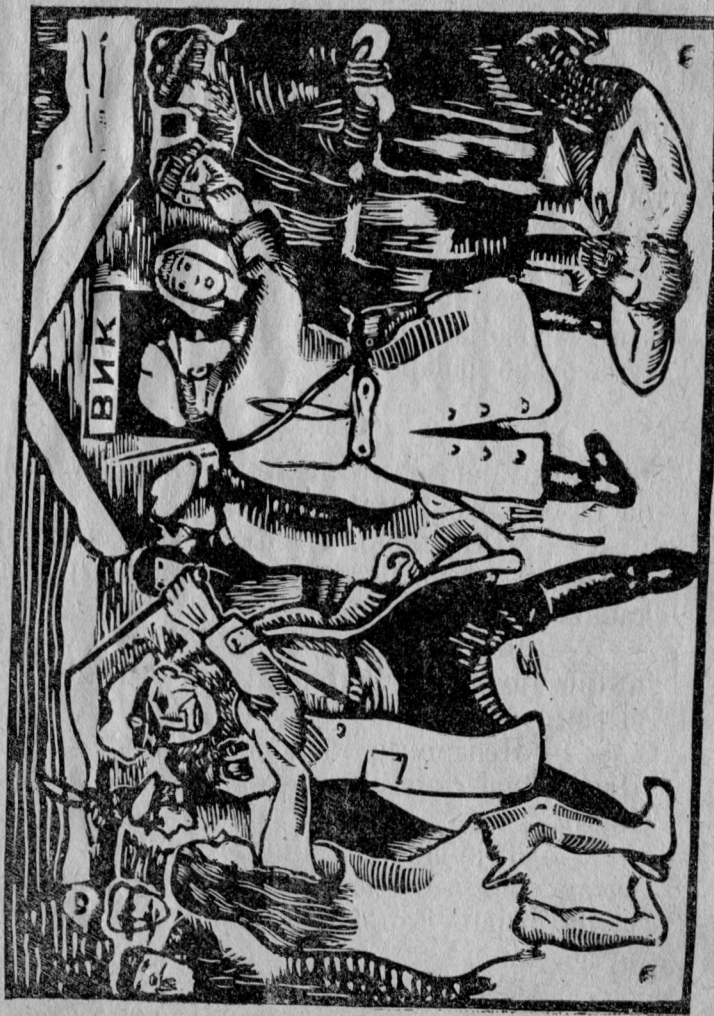
— Некод абу, сошайт, некод,—шыа-
еіс кіссөм жежыд пага дадө.

— Тенгыд оз жуавны!—лок-ногөн горө-
дөмөн швачкөптис сылы чужөмас сиков, мө-
дыд пыр-і уеі, нырыс вір чепөссіс.

Регыд озырјасыд индалісны јөз-чукөрыс
кодөс-сурө комунистјас семја-пыщкыс. Ная-
өс сен-жө пөртчөдісны да куш-јаяс кутісны
нөјтны шомполјасөн. Совдеп-дінын сөмын
горзөм, бөрдөм да ојзөм і кылө.

— Јонжыка, јонжыка таяјасөс!—горзө-
мөн чужјалө нөјтан мортө сиков. Аслас вом-
ыс быг быдөн петө —Со, тјаңлы сөветјас-
ыс!.. Большевикјас-дор олад!..

Унаөс нөјтисны. Ставныслөн, кодјасөс
нөјтисны, мышыс вір вөлі кіссө. Нөјтисны:
комісар Јаговлыс пөрыс батсө, Поповлыс
томжык воксө, Васка-Мішөлыс гөтырсө да
нөшта код-сурөс. домөс (Васка Мішөлыс
гөтырсө) јөз еін-возас пастөгыс кулісны да
кычвітыс сиков (ачыс) кучкіс сылы евінеч-
пома нагајканас, мышыс түрөбөн вірыс ку-
тіс летчыны, став кучікыс потласіс, сесеа
сізі-і еновтісны лым-вылас. Нывбабајас бө-
рынжык кыскісны сіјөс гортас, војбыд сад-
төм вөліс.

Рытöз мунис нöйтöмыс. Сегга жежыдјас сувтöдисны часöвöјјасöс да пырисны патерајасö. Шуисны: аски-асывнас мунны да тöдлытöг мышгаңыс уекöдчыны гөрдјас-вылö, сесга öтлаасны мукöд жежыдјасыскöд. Пемдис. Жежыдјас олан инјасын југыда öзјöны бјјас, кылö сылöм-јöктöм. Ывлаын шыңитöв, сöмын часöвöјјасыс зуркöдчöны—ветлöны сикткуча öтарö мöдарö.

VI

Жежыдјасыдлыс локтöмсö каңалис Ваңö да сöмын лебзыштіс гортас.

— Мамö, мамö, кущöмкö вöла салдатјас вөр-тујöд татчö локтісны,—пошкіг-тырјі виставны кутіс Ваңö.

— Чöв?!.. Кущöмöс-нö, кодјас?.. — зевјона повзöмөн јуалис домö, ачыс быдөн чужöм-вывесы вошлі.

— Пельпомыс öтiклөн, сöмын зирдалö. Пастасöмаöс зев бура,—бара виставны кутіс Ваңö.

— Тајö-öд жежыдјасыд-і емöс!.. Мыј-нö кутам вöчны Ваңö?.. Батјасыд мунисны... Ој-ја да ој-ја!.. Ваңö зепсам алы-мыј?—böрдны кутіс домö.

Ваңо виқодліс өшіңөд да друг уекөдчіс пөлатө кајны.

— Мамө, татчө локтөны. домө виқодліс өшіңөд да быдөн келдөдіс: налаң пызјоны кык верҗөма вөла, бөрсаңыс котөртө Оңө-Мікул да өвтө најө керкалаң кинас, ачыс мыјкө горзө.

Jeжыд салдатјас четчыштісны килчө-помас вөв-вывсаңыд да зев өdjө зырөдісны керкаө.

— Kodi тани көҗаиныс?—јуалис скөра өтөк салдатыс. домө кывсө весег ез вермы шунысө, повҗөмөн виқөдө на-вылө.

— Kodi-миса тани көҗаиныс?—нөшта-на чорыда горөдіс салдатыд да ерыштчіс домө-вылө нагајканас.

— Ме, ме, зарңјас... Көҗаиныс вөрө пөсла каис,—тіралан гөлөсөн шуис домө.

— Лаңт!..—равөстіс мөдыс, нагајканас өвтыштіс сылаң.—Тенад мужікыд гөрдјас-дінө мунөма,—сөсөа домөөс бөстисны сојјасөдыс да өтпөлөснас-і кутисны керкаыс кыс-кыны. Ваңо четчыштіс пөлатыс, бөрдиг-тырјі уекөдчіс мамыс-дінө, кутчысөс өтөк салдатлы сојас да мыј-выңјасыс чуңсө куртчіс.

— А-а-а!—зев мiетөм гөлөсөн акөстiс салдатыд да нагајканас Ваңөөс мыш-кузаныс сотыштыс, сесеа чужјiс сылы морөсас—Ваңө етен-бердөзүс тутiс, сетчө-i колi. Мамсө гi-рi-луки кыскисны совдеплаң.

Ваңөлөн регыд садыс петi. Журсө леп-тiс да визөдлiс—некод абу керкаас. Друг сiјө четчыштыс кок-јылас, уекөдчiс ывлаө да котөртiс Мiта-Васө-другыс-ордө (сылөн кер-каыс ортча-моз-i вөли). Сiјөс корiс ывлаө.

— Васө, жежыдјас локтөмаөе, быдөнөс нөјтөны. Мiјан баејасным гөрдјас-дiнө му-нисны. Кызкө колө та-јылыс налы вiставны,—перыда кутiс вiставны Ваңө.

— Мыјнө колө вөчны?—јуалис повзыш-төмөн-код Васө.

— Вај, мiјанлыс Карконымөс дод-далам-да, мунам баејасным-дiнө, вiсталам жежыдјас-јывсыд налы. Ме адза тујсө, кыкыс-нын вет-ли сетi Жыган-өiктөз. Гөрдјасыд-пө өни Межа-өiктынөе. Вај мунам кыкөн, мыј полан?!—југјалан сiнмөн кутiс вiставлыны Ваңө.

— Кызi-нө мунам. Адзыласны-кө-өд, вi-јасны мiјанөс. Ме бара ог лыет муннытө.

— Те сiзкө полан?—скөрыс јуалис Ваңө да мiетөма визөдлiс Васө-вылө.—Ме ог пов

вiјѳмѳыд, ѳтнам муна. Сѳмын талунѳаѳ ме
тенѳ ог кут јортѳн лыдѳыны, дај баѳыдлы
вiстала,—сѳѳа Ваѳѳ бергѳдѳис да котѳртис
гортлаѳныѳ.

Ваѳѳ ѳѳуна мѳвпыштiс, сѳѳа котѳрѳн
пырис керкаѳ. Пастасiс шоныда да локтiс
Ваѳѳ-ордѳ. Ваѳѳ вѳли додѳасѳ-ѳiн.

— Ме щѳщ iнѳ муна,—шуис Ваѳѳ да
отсавны кутiс Ваѳѳлы додѳасѳны.

— Ваѳѳн мед-ѳѳкѳ таѳi,—ыѳыд морт-
моз, воча вiѳис Ваѳѳ.

Совѳѳ-дiѳын кутiс нывбабалѳн ојзѳм
кывны, Ваѳѳ дрѳгмунi.

— Код-нѳ тајѳ горзѳ, мыјла?—повѳѳмѳн
јуалис Ваѳѳ.

— Лаѳт! Вај, пукѳы ѳдјѳнѳыѳ,—Ваѳѳ,
додѳѳ пукѳѳм-бѳрын кулакѳѳ петкѳдлiс сов-
ѳѳплаѳ:

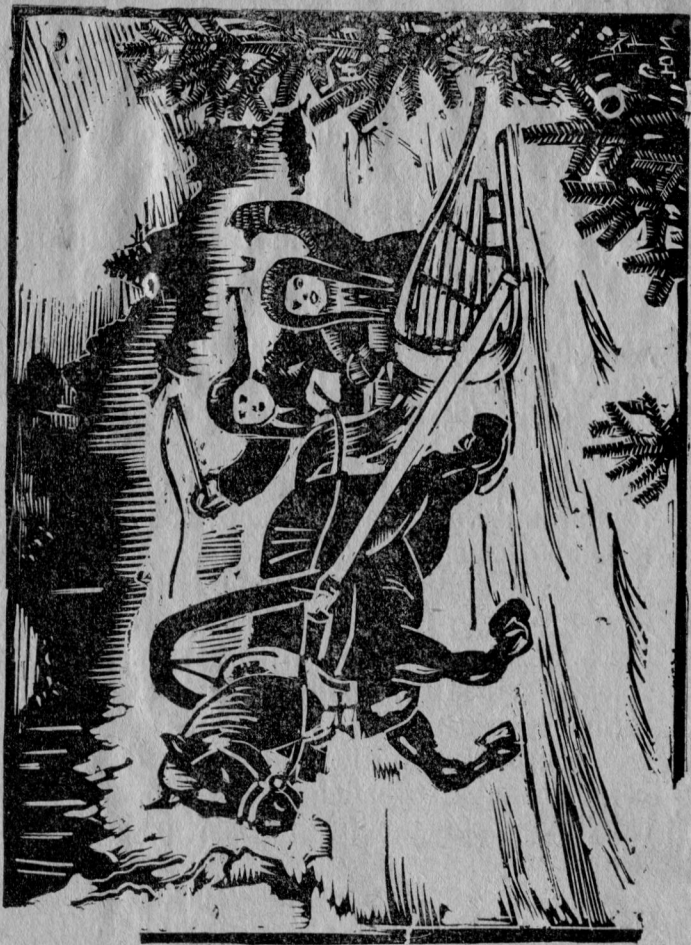
— Онѳ дыр кокасѳѳ, вiр-јуыѳјас! Батѳ-
јас локтасны да регыд тiјанѳс татыѳ вес-
ласны,—Ваѳѳ тракѳтiс Каркоѳс вѳѳѳiѳдыѳ да
кучкiс плѳѳѳн, зев ѳдјѳ мѳдѳѳдѳисны мунны.
Јона-ѳiн пемдiс, а налы ѳiнѳм, сѳмын, кулѳ-
ны-мунѳны. Кутiс зев јона лымјавны, гѳгѳр,
кытѳѳ он вiѳѳдлы, ставыс јѳѳдѳдiс. Вѳрын
ѳiнѳм оз кыв, сѳмын додѳ-шыыѳ ѳѳуна ѳуж-

һитлө, вöлыс нырнас прыекöптылө да Ваң-
лөн плетнас вöвсө кучкөмыс сынөдсө орөдө-
мөн швучкөптас. Војбыд најө ödjö рөттөмөн
мунисны Межа-өиктөзүд, сөмын асывнас ео-
рөн-код-һин воисны сетчө.

VI

Межа-өиктын рытсаңыс-һин сулалисны
гөрдјас. Најө шуисны: көт кыз-а, кутны өикт-
сө отсөг локтөз. Отсөгсө карсаң важөн-һин-
ескө корисны-да, сөмын век-на ез во. Гөрд-
партизанјас пөштө быд өиктыс локтисны, вы-
ныс вел јона содис гөрдјаслөн. Гөрдјас шуис-
ны: көт кувны ставыслы, а кутны өиктсө ас-
кын. Жеждјас вөлины Межа-өиктсаң вит
верст-сајын, щөщ лөсөдчөны уекөдчыны
гөрдјас-вылө. Сени вөли пөчинок—4 керка,
өјөс-и бөрјисны жеждјас штаб-пыддыс ас-
лыныс. Најө төдөны вөли: сөкыд лоө вөтлыны
Межа-өиктыс гөрдјасөс, најө оз кутны бурөн
сетны һаң-запассө да төварсө жеждјас киө.

Гөрдјаслөн өтик партизан друг казалис
скачөн локтыс вөлаөс: вөлаыд пырис өиктө
бытө бөја-һөв. Вöлыс ставыс быг, сөмын ру
кајө пөсалөмысла.

— Еј, сулав!—горөдіс часөвөјүд вөла-
ыдлы. Ваңө зелөдыштіс вөжжісө. Ез ескө
көсјү зікөз сувтны да төдіс часөвөјтө: Вөр-
дор-еіктса вескалөма—Мішө-Өврам. Сувтіс
вөлаыд да Өврам чүјміс.

— Ваңө, мыјнө ті?! Мыјла сещөм өдјөсө,
мыј лоі?—перыда кутіс јуасны сіјө.

— Көні батөыс?!—горөдіс Ваңө да плет-
нас сотыштіс вөвсө. Вөлыд ыркөптіс—мурт-
са-і Өврамыд верміс шыбытчыны доддас.—
Јежыдјас мјјан еіктө воісны!—мунігас-һін
горөдіс Ваңө.

Воісны совдөп-дінө. Сени өшіңув-тыріс
гөрдармејечјас да гөрд партизанјас. Ваңөјас
на-шөрөз вөвнад пырісны.

— Јежыдјас, јежыдјас, Вөрдор еікты-
нөс!—горөдіс Өврамыд. Јөзыд ставыс өгра-
даыс шығысны, котравны кутісны: коді виң-
товкасө зарадітө, коді мыј—мукөдыс чажтісны
кыщалөмөн-һін.

Совдөпые петіс гөрд паға да зев куз
гөна шапкаа отрадса комаңдир. Сіјө вөлі
зев збој комаңдир—Уралса робочөј-кому-
һіст Іванов.

— Мыј шығынныд!—чорыда шуіс сіјө
да матыстчис вөв-дінө.—Мыјла ті доктінныд

татчө, мыј көні лоі?—пондіс јуасны челады.

— Јежыдјас мијан еіктө воісны, комын вөла... Вөр-тујөд скачөн локтісны. Ставсө нөјтөны... Мамөөс і менө нөјтісны,—бөрдө-мөн-сорөн, торкегалөмөн кутіс віставны Ваңө.

— Ваңук, мыј-нө лоі? Вістав зарңи-пі!—котөрөн уекөдчіс, кывлөма-да, Ваңө-дінө ба-тыс, аслас кіыс і кокыс кутіс тіравны.

Ваңөөс да Ваөөс пыртісны керкаө. Најө сені ставсө төлкөн вісталісны јежыдјас волөм-јывыд.

— Ајда том гөрд-партизанјас,—сералө-мөн шуіс челады Иванов да кыкнанысө топыда кутыштліс.—Ставыс-кө тіјан-кодөс вөліны, мі ескө важөн-ңін јежыдјастө вермім.

— Ті сесеа том-партизанјас мунөј кук-һаө да буржыка собј—зарадтөј, мед вермыны кутанныд јежыдјастө нөјтны,—шпыңмунө-мөн шуіс челады Иванов. Сесеа колөдіс Јаговөс кабіңетас.

— Төдан мыј, Јагов-јорт. Најө колөкө Вөрдор-еіктеаңыд кутасны міртујөд локны—сіјө зев вермас лоны. Најө унаөһөс, көсјө-маөс мышгаңным мијан-вылө уекөдчыны,—віставны кутіс Иванов.—Те боет морт 40-кы-

мын буржык партизанжастө, вөлөкас буржык местаө пуксөј засадаө. Најөөс бөр локтиганыс сесега ставнысө... Төдан? Мижан тани колө нөшта 70 морт, ми вермам сиктсө кутны,— Иванов сесега сувтис да сетис Жаговлы кырымсө,—ме надејтча те-вылө Жагов-јорт,—Жагов јурсө сижө шуөм-вылө пөлыңтыштлис, сесега өдјөкод петис штабые.

Жагов-јорт нуөдис гөрд-партизанжасөс жежыдјас-вылө. 15 верст-сајө Межа-сиктеаң најө кодјисны лымјө окоп Көјин-тор-чој-јылө да кутисны видчысны Вөрдор-сиктеаң „гөет-јасөс“. Местаыс зев вөли лөсыд, сыв нела-мын-кымын-куча тујыс тыдалө. Бытөө чој-улыс ки-пыдөс-вылын, а гөрдјасөс лым-пыщкыс адзыны некызи вөли он вермы.

Партизанјас лаңтисны, оз еорнитны, оз куритчыны, бытөө кулөмаөе кулөны лым-пыщкын. Бидөнлөн еөлөмыс јөктө, видчысө мыјкө ыжыдтор.

VIII

Лежыдјас Вөрдор-сиктын војбыд јуисны асыныс вајөм вина да озыр крестаналыс самөкур. Аски асывнас четчисны да пөкмөлла јурөн-и мөдөдчисны өдјөкод рөттөмөн

Межа-сіктлаң. Асывнас дүгдіс лымжалөмые. Төвса шондї қижгөдчїс да көзыда візөдліс на-вылө. Жеждјас воэ-выланыс мөдөдісны кык вөлаөс час кујїмө-нол-мыгті најө матыгтісісны көјін-шорлаң..

Ез-ї үдітны шашкааныс кутчіснысө— кык жеждтө кыщалїсны дасөн-кымын віңтовкаа јөз, вөв-вывыселезісны да пыртїсны вөрас. Сенї жежд салдатјасөс көрталїсны, а вөвјасөс пу-богө домалїсны. Регыд тыдовтчіс став отрадыс... Ращкөптїс залп... Öтчыд, мөдыс дај којмөдыс: четчыштїсны бөр кок-јылас жеждјаслөн вөвјасыс, шыбласны кутїсны кытчө-сурө. даскык вөла-морта пыр-ї үгїсны туж-вылө кулөмөн.

Гөрд-партізанјас четчалїсны окопјасыс да кыщавны кутїсны жеждјасөс, лыжегтырјї кымынкө жежд салдат шашкајаснысө кыскөмөн үгкөдчісны партізанјас-вылө. Пангїс кое, сөмын регыд-ї лаңтіс,—унжыкыс жеждјаслөн вөлі віјөма-нын. Віт морт ез-жө ло партізанјаслөн: кералїсны најөс. Партізанјас пленө вајїсны 9 мортөс, 17 вөв, 30 віңтовка, сымда-жө шашкајас да кымынкө револьвер. Бура гөрд-партізанјас талун „кыҗысны“. Бостөм вөвјас-вылө көрталїсны

јеждјаслые мырд-дөм оружјөсө да вјјөм гөрд-партизанјасөс, сөсөа мөдисны Межа-өіктө. Јона-і радлісны Вањө да Ваөө: налөн вөвнад локтөмыс ез вешөрө вош. Öнi гөрдјаслөн оружјөыс тырмымөн лоі, дај, со, вөвјас выјөз, бур вөвјас лоіны.

Öнi гөрдјас нөшта чорыда кутісны лө-өөдчыны коө-кежлө. Јеждјасладорө, өікт-бокө, сувтөдисны вој-кежлас 30 мортөс. Узі-гас некод выјөз ез пөртчыс: ставныс паө-көмнас да вiнтовканас-і узісны. Командiр Иванов војбыд ез водлы, мыкө пыр ужаліс штабын.

Вањө да Ваөө тiмбылтчiсны баөјасныс-дiнө да зев чөскыда унмовөісны. Кутіс југ-дыны... Асја-кыакөд щөц гымыштiс лыјөм... Јеждјас кутісны локны Межа-өікт-вылө...

IX

Гөрдармејечјас да партизанјас ставөн уөкөдчiсны лыјөм шыад. Најө адзісны: верст-сајын-кымын тыдалөны јеждјас, локтөны өіктлаң чептөн да лылөны керкајаслаң. Став крестанаыс зөбөалісны, кодi кытчө вөс-калі, өткымынөн щөц петісны коө-вылө. Гөрдјас котөртiсны өікт-сајө да разөдчiсны

сікт-пөлөныс, чулк-жылө. Кутісны чорыда лыҕыны.. Жеждјас өтарө матыгчөны: коді кулө—колө лым-вылө, ловјаясыс котөртөны возлаң. Водыштласны да бара возө, а гөрд-јас сөмын резөны најөс мылк-јывсаң, виңтовкајасыс да өтік (өтік-і вөлі) пулеметыс.

Ваңө да Васө щөщјөзыскөд котөртісны ывлаө виқөдлыны мыј лоі, сөмын најөс мылк-јылө мунны ез лезны, щөктісны керкаас овны јамщікјаскөд. Сөрт, најө керкаад ез пырны: локтісны чулк-дорлаң водісны канаваө да кутісны виқөдны.

— Ак-ескө, меным-кө сетасны пішщалтө, бура-і ме најөс пызја-да,— баквалігчөмөн шүіс Ваңө.

— „Пызјан“!.. Он-на куж лыҕынысө да кыз-нө те көсјан пызјыны?— һеремөн воча виқіс Васө.

— Ме от куж?!.. Ме, алы-мыј, от куж?— скөрміс Ваңө.— Төрыт Мішө-Өврам менө зонкык час велөдіс. Ме другө, кужа-һін лыҕынытө, сесеа Ваңө збылыс кутіс виқөдны кослаң. Друг сылөн бағыс лок-ногөн өвтыштіс кіјаснас, гартыштчөмөн үеі һөбыд лым-вылө, Ваңө ез-і төдлы кыз четчыштіс канаваыс да котөртіс бағыс-дінө, водіс морөс-

вылас, сыркјалөмөн кутіс бөрдны. Недыр-мығи Ваһөлөн батыс оз-һин вөлі долав.

друг Ваһө веккөдчіс, југһитіс скөра аслас міча, лөз еіңјасөн, квағитіс батыслыс еөкыд виңтовкасө, бостіс патронјас, щөщ котөртис воғлаһө. Сегга водіс Јагов-дінө, зарағитіс виңтовкасө да кутіс лыјлыны... Јагов виғөдліс Ваһө-вылө, да еөкыда шпыңмунө-мөн шуіс:

— Ödjöжык лезав Ваһуш, ен пов. Батпыдғид когае,—Јагов четчыштіс воғлаһ. Ставныс уекөдчісны јежыдјаслы паныд. Езһин кутны прамеја лыјыны, сөмын кучкөны да суцкөны. Ваһө щөщ котөртыштіс, сегга друг сылыс веккыд кісө сотыштіс, виңтовкамыс кырыммыс уеі. Ваһөлөн јур вежөрыс воші, сіјө уеі өғік морт-шој бердө...

дыр на пуреісны мылк-бокын—һекодладорыс оз вөлі көсјыны еетчыны. Гөгөр-һин кутісны тупласны морт-шојјас, горзөны да ымзөны раһитчөмајас. Ставыс өғіклаө гудрағіс: јөзыс, өружјөыс, вірыс, лымјыс, ставыс, зік ставыс. Һинөм он гөгөрво. Горзөмыс кык-кујім верст-сајөз кылө.

Комаһдир Івановлөн сојыс вір-һин летчө, сөмын сіјө век-на мед-воғын. Некущөм

пріказ оз ков: ставыс, кызі өтк морт коса-
ёны. Друг Иванов зев рада горөдіс... Сылыс
кывјассө һекод ез бурасө гөгөрво, сөмын ун-
жыкыс друг бөрө віқөдісны. Жеждјас дрөг-
мунісны... Чулк-јывсаң, ура горзіг-тырјі,
уекөдчісны со-кымын гөрдармејеч. Регыд лаң-
тіс коыс, локтыс гөрдармејечјас ештөдісны
сіјөс. Ваёёе адчісны канаваыс кулөмөн: сы-
лы јурас векаләма пула да пырыс мунөма.

X

Садыс петөм-бөрын, Ваңө первој һемтор
ез гөгөрво. Малыштіс кіјаснас ас-гөгөрыс,
мыкө һебыд-код кі-улас сылы еуріс.

— Кыс-нө татчө пасыс воіс,— јуаліс
ассыс он-јылыс-моз да востіс еінсө.

— Батө мыј-нө вөчан,— Ваңө кутіс ві-
қөдны Иванов-вылө да Јагов-вылө, кодјас
вөлі көрталөны мөда-мөдныслыс ранајассө.

— Вај, шөјтчы, шөјтчы, Ваңуш,— һебы-
дік гөлөсөн шуіс Јагов да јукталіс Ваңөөс
ваөн. Мөдыдлы лөсыджык лоі, пукөіс крө-
ват-дорө.

Аскінас кулөм гөрдармејечјаслы да гөрд-
парғанјаслы кодјісны зев ыжд өтторја

гу да ортчөн-ортчөн најөс водтöдалисны. Лої мітінг. Ваңö щöщ вöлі сени: кельд-код чу-жöма, батыс-вестын шапкасö пöртчöмөн су-лалö. Сылые јуреисö љетö тöv: лептылас выв-лаң, јуковтлас бокö—ворсö сїјö кудріјасөн.

Мітінг-вылын вісталисны Јагов да Іва-нов-јорт.

— Тајö косын мі-бара нујім зев ыжыд щупöд: уеісны вел уна міјан бур да збој јортјас,—тіралан гөлөсөн күтіс віставны Ја-гов-бöрын Іванов-јорт.—Најö пуктісны ассы-ныс јурнысö револүтсіја-вöсна, гөл јöзлы бур олөм перјөм-вöсна. Мі асланым збојлун-өн талун бара вермім јежыдјасөс, бара еöд, пемыд кымöрсö костöдыштім, еетім туј міча гöрд шондыслы петны. Міјанлы тајö косын зев ыжыд отсөг еетісны кык поснідік пар-тізанјас—Ваңö да Васө. Ваңö дарөм ічöt да том, сїјö щöщ міјанкөд ортчөн коасіс. Ваңö тані батысö воштіс. Мі сїјөс шуім боет-ны ас отрадö. Мед олас міјан-дінын, мед велöдчас коасны јежыдјаскөд. Јежыдјасөс абу-на ставсö помалöма, сöмын наејтчам: најөс мі вермам! Мед лөңа кујласны міјан јортјас-ным, мі налые, выл олөм-вöсна пондөм ко-сö, нуöдам помöз,—бөрја кывјассö Івановлыс

тупкіс кујимыс-помса залп. «Вы жертвою пали»-сылг-тырји гуалисны гөрд-војтырөс.

Ваңо лы зев һимкоѳ лоі, отрадад сїјөс бостісны-да. Рытнас-жө вурісны сылы шы-һель да мукөд паекөм. Сетісны ічөтїк „кара-бїн“-һима вїңтовка да револьвер. Карлаң бөр кајїгөн сїјө пыраліс гортас, вөвсө пыр-тіс. Мамыс вөлі бөрдөмөн оз лез муннысө, жалїтө өтїк шїтө, сөмын Ваңө сылыс ез кыв-зы—муніс. Петїгас шуїс мамыслы:

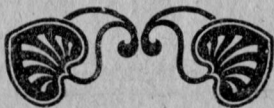
— Ен пов, мамө, регыд бөр локта. Вөв-тө кызкө вїз—ен-жө вузав. Ме сесаң вермы-ны-кө кута, понда теныд отсавны. Ме муна бат-вөсна жежыдјасөс нөјтны,—Ваңө прөш-цајтчіс мамыскөд, пуккіс сетөм ічөтїк ры-жеј вөв-вылө да суөдіс отрадсө. Ваңө лоі гөрдармејеч.

Сесаң уна во-һын коліс. Ме јөзсаң кыв-лі: Ваңө-пө кык во служїтөма сїјө отрадас (бөрја-помыс отрадсө полкө вөчөмаөс). Уна-лаын-на косасөма жежыдјаскөд. Бара-на өт-чыд кокһїдіка раһїтчылөма. Гортас локтөма-да мамсө абу-һын сулөма, кувсөма: абу вер-мөма лептыны став сы-вывтї мунөм шөгсө

да лок олөмсө. Ваңо овмөсые ңинөмыс весіг
абу колөма, ставсө рөдвужыс пустујтөмаөс—
новлөмаөс. Сіјө Вөрдор-еіктын овмөдчис
Јагов-ордө да оргаңизујтис еіктын комсомол-
чукөр.

Өні-пө велөдчө Мөскуаын, сөмын ог төд
кущөм школаын.

Ваңөөс-пө Вөрдор-еіктын, дај став маті-
гөгөрсө вөлөетјасын, өніөз-на шуөны Парти-
зан-Ваңөөн.

0250.
~~денные 17 ур.~~

Цена 17 коп.

П. А. Шеболкин. Ваня-партизан
Рассказ для детей и юношества.